

2022-01-19

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.L2@regeringskansliet.se

Diarienummer: Ju2022/02331

## Remiss från Justitiedepartementet Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv SOU 2022:38 [Ju2022/02331]

FSS har mottagit remiss avseende Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv (SOU 2022:38) från Justitiedepartementet. FSS har ombetts yttra sig kring utredningens förslag.

### Om FSS

FSS är en partipolitiskt obunden förening som företräder cirka 400 socialchefer i landet. Utifrån vår profession och tillgänglig kunskap verkar vi för utveckling av den svenska välfärden.

### Utredningens innehåll

Utredningens uppdrag har varit att se över föräldraskapens regler om föräldraskap och att föreslå förändringar av lagstiftningen för att skapa en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering som är anpassad till olika familjekonstellationer. Bland annat har fyra övergripande områden utretts:

1. Förenklad lagstiftning: hur föräldraskapens regler om föräldraskap kan utformas för att bli mer överskådliga, enhetliga, heltäckande, könsneutrala och inkluderande samt enklare att tillämpa,
2. Hävning av föräldraskap: om utrymmet att häva ett föräldraskap ska begränsas,
3. Möjligheter till adoption: om personer som inte längre är gifta eller sambor ska kunna adoptera gemensamt eller adoptera varandras barn,
4. Föräldransvar och socialt föräldraskap: om förutsättningarna för ett barn att upprätthålla sin relation med en social förälder efter en separation eller en förälders dödsfall behöver förbättras, och om det i övrigt behöver vidtas åtgärder för att underlätta för familjer där fler än två vuxna tar föräldransvar.

### Översyn av föräldraskapens regler om föräldraskap

Sveriges familjerättsliga lagstiftning är, i ett internationellt perspektiv, modern. Den utgår alltså från normen att föräldrar är en kvinna och en man som får barn genom samlag. När ytterligare sätt att få barn och bli förälder har tillkommit har det reglerats särskilt och som undantag till den traditionella huvudregeln.

Lika situationer regleras därför i olika paragrafer beroende på vilken förälder det gäller. Regelverket har moderniserats genom en mängd tillägg och undantag i befintlig lagstiftning. Det gör regelverket omfattande och invecklat. Utredningen innehåller förslag som utredarna menar förenklar lagstiftningen, bland annat följande. Utredningen föreslår dels att de rättsliga begreppen "mor", "far"

och "förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken" ersätts av begreppet "förälder", dels att bestämmelser som reglerar lika situationer förs samman i gemensamma paragrafer.

Det är inte reglerat i lag hur föräldraskapet etableras för en kvinna som har fött ett barn. Föräldraskapet följer i stället oskriven praxis. Utredningen föreslår att det införs en ny, gemensam paragraf om att den som har fött ett barn är barnets förälder. För den som inte har fött barnet finns två rättsliga grunder för föräldraskap: föräldraskap som grundar sig på samtycke till en makes eller sambos assisterade befruktning samt föräldraskap för den som har bidragit med spermier till ett barns tillkomst. Utredningen föreslår att förhållandet mellan dessa klagörs.

Utredningen konstaterar att det finns fall då det är oklart eller svårt att bevisa vem som har fött ett barn, exempelvis när ett barn har invandrat till Sverige och det saknas tillräcklig dokumentation. Utredningen föreslår att en prövning av vem som har fött barnet ska kunna göras samt att föräldraskapet därefter bör följa per automatik. Förslaget innebär en lagstadgad skyldighet för socialtjänsten att försöka utreda vem som har fött ett barn när detta inte är känt samt verka för att en rätts-genetisk undersökning görs när behov föreligger

### **Hävning av föräldraskap**

Hävande av föräldraskap innebär att alla juridiska band mellan barn och förälder upphör. Det kan få långtgående konsekvenser för dels möjligheterna till socialt umgänge mellan barn och tidigare förälder, dels barnets rätt till underhåll och arv. Utredningen föreslår att möjligheterna att häva föräldraskapet begränsas genom att en förälders rätt att väcka talan om hävande av ett presumerat föräldraskap tidsbegränsas till tre år. Barn föreslås även framöver ha en obegränsad rätt att väcka talan. Vidare bör barnet som regel kunna föra sin egen talan, såvida barnet inte är under 15 år och är motpart i ett mål, då ska dess talan alltid föras av en god man.

### **Utökade möjligheter till adoption**

Enligt nuvarande regelverk är det bara makar och sambor som får adoptera gemensamt. Utredningen framhåller dock att det finns situationer där adoption kan vara det bästa för barnet, även när adoptionsföräldrarna inte längre lever tillsammans. Utredningen föreslår att tidigare makar och sambor bör kunna åstadkomma ett gemensamt föräldraskap genom styvbarnsadoption. Det innebär adoption av en tidigare makes eller sambos barn exempelvis efter en separation eller då den ena maken/sambon avlidit. Utredningen föreslår även att makar och sambor som är eller har varit familjehemsföräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare för ett barn ska kunna adoptera barnet gemensamt även efter en separation.

### **Åtgärder för familjer där fler än två vuxna tar föräldraansvar**

För många barn är det naturligt att andra än dess rättsliga föräldrar tar ett föräldraansvar, så kallade sociala föräldrar. Ett barns band till en social förälder kan vara lika starkt som till en rättslig förälder. Trots det är den familjerättsliga lagstiftningen inte anpassad till icke-traditionella familjekonstellationer. Det kan medföra svårigheter för den sociala föräldern att ta föräldraansvar, till exempel följa med vid vårdbesök, delta i utvecklingssamtal i skolan osv. Det kan även påverka barnets rätt till umgänge med en social förälder om det uppstår konflikter i samband med en separation eller en förälders dödsfall. Utredningen föreslår följande åtgärder för att stärka dels barns rätt till sociala föräldrar, dels sociala föräldrars möjligheter att ta föräldraansvar:

*1. Informationsinsatser för familjer med sociala föräldrar* för att öka kunskapen om vilka möjligheter och regler som finns för att underlätta att ta föräldraansvar. Myndigheten för familjerätt och föräldrastöd föreslås genomföra informationsinsatserna.

2. *En föräldrafullmakt* som ger sociala föräldrar större befogenheter att hantera frågor som rör barnet föreslås införas. Fullmaktshavaren har genom fullmakten samma behörighet som vårdnadshavarna att agera som legal företrädare för barnet. Syftet med förslaget är att underlätta den praktiska omsorgen om barn för framför allt ombildade familjer och stjärnfamiljer som idag upplever vissa svårigheter beträffande bl.a. tillgång till information från skola och sjukvård. Förslaget innebär att barnets vårdnadshavare får lämna en föräldrafullmakt genom en anmälan till Skatteverket. Om barnet har fyllt 12 år ska barnet, som huvudregel, lämna sitt samtycke. Fullmakten föreslås att upphöra när barnet fyllt 18 år eller avregistreras från folkbokföringen. Skatteverkets handläggning av en anmälan ska vara begränsad till bl.a. en kontroll av att barnet och föräldrafullmaktshavaren är folkbokförda i Sverige.

3. *Barns rätt till umgänge med sociala föräldrar* bör stärkas genom införandet av en självständig talerätt i frågor om umgänge för den som anses vara en särskild umgängespersion. Utredarna menar att en självständig talerätt minskar risken för att konflikter mellan vuxna leder till att barnet förlorar kontakten med någon som barnet ser som sin förälder.

4. *Kommunens skyldighet att erbjuda samarbetsamtal* som syftar till att nå samförståndslösningar mellan barnets vårdnadshavare gällande umgängesfrågor föreslås utökas till att även inbegripa sociala föräldrar.

### **Barnets bästa när vårdnaden bestäms efter en förälders eller en vårdnadshavares död**

Om ett barn står under vårdnad av båda sina föräldrar och den ena föräldern dör, tas det ofta för givet att den efterlevande föräldern får ensam vårdnad. För ett barn som har bott med sin avlidne förälder och en social förälder, exempelvis den avlidne förälderns make/sambo, kan det dock vara bäst för barnet att bo kvar hos denne. Utredningen föreslår därför att möjligheterna att ta hänsyn till barnets bästa stärks när vårdnaden efter en förälders dödsfall bestäms. Utredningen föreslår vidare att det bör ges möjlighet för den efterlevande föräldern att utöva vårdnaden tillsammans med en annan person om det bedöms vara det bästa för barnet. Det kan exempelvis vara den avlidne förälderns make eller sambo eller annan lämplig närstående.

### **FSS synpunkter på förslagen**

FSS ställer sig positiv till de förslag som utredningen har lämnat och anser att förslagen kommer att bidra till ökad jämställdhet och jämlikhet mellan olika familjekonstellationer samt till att stärka barnets rättigheter och perspektiv. Det är bra att språket moderniseras och att översiktligheten blir bättre.

Utredningen håller ett tydligt barnperspektiv och förslagen syftar till att i stora delar trygga relationerna i stjärnfamiljer och för så kallade sociala föräldrar. Många barn växer idag upp i helt andra familjekonstellationer än när föräldrabalken skrevs. För många barn betyder det att de växer upp och bildar naturliga anknytningsband till vuxna i familjen som inte är juridiska vårdnadshavare. Dock har varken barn eller sociala föräldrar idag några rättigheter till varandra. Förslagen i utredningen ger sociala föräldrar i större omfattning liknande rättigheter som juridiska vårdnadshavare.

I stort ställer sig FSS bakom förslagen i utredningen.

Några förslag kan behöva utredas närmare. Det gäller till exempel risken för missbruk av en föräldrafullmakt och hur en föräldrafullmakt förhåller sig till socialtjänstlagens 6 kap. 6 § om vård utanför det egna hemmet. Detta har utredningen inte tagit i beaktande.

FSS ifrågasätter också om utredningens förslag att en föräldrafullmakt ska kunna upphöra på anmälan av ett barn som fyllt 12 år har övervägts noggrant. Även om barn har rätt att komma till tals

och deras inställning ska tillmätas betydelse finns det risker för att barn tvingas bära ett alltför stort ansvar i frågan om barnet känner sig pressat.

FSS ställer sig tveksamma till utredningens förslag om att bestämmelserna om föräldrafullmakt ska regleras i en egen lag i stället för att inkluderas i föräldrabalken. Syftet med utredningen är ju att få en sammanhållen och överblickbar lagstiftning som gör att den går att tillämpa på ett bra sätt. Att bryta ut denna del motverkar syftet.

### **Ekonomiska konsekvenser**

FSS delar inte utredningens bedömning att förslagen kommer att innebära försumbara kostnadsökningar för landets socialnämnder. Enbart förslaget om ett utökat ansvar att hålla informations- och samarbetsamtal med s.k. sociala föräldrar kommer med stor sannolikhet att innebära en ökad arbetsinsats och därmed också kostnader. Även att utreda moderskapet där detta är svårt att fastställa kan få betydande ekonomiska konsekvenser.

FSS anser att utredningar och lagförslag som innehåller ambitionshöjningar alltid behöver följas av en kostnadsanalys. Det är orimligt att statliga ambitionshöjningar blir kostnadsdrivande för kommuner om det inte tillförs några statliga medel i samband med införandet.

För Föreningen Sveriges socialchefer  
Monica Persson  
Ordförande

*Föreningen Sveriges socialchefer är en partipolitiskt obunden förening som verkar för utveckling av den svenska välfärden. Vi bedriver påverkansarbete inom socialpolitiska frågor och arrangerar den årliga konferensen Socialchefsdagarna.*